I. N. J.

SPICILEGIUM MEDICUM
De
PESTE,
Quod

PRÆSIDE

GEORGIO WOLFF-GANGO WEDELIO,

Med. Doctore, Theoretices Professore Publico, Consiliario & Archiatro Ducali Saxon. S. R. I. Natur. Curios. Adjuncto,

Patrono ac Præceptore æviternum colendo,

Publicæ Philiatrorum Examini subjicit

JOHANNES BERNHARDUS Winterbach/

Rotenburgo-Tuberano-Francus,

In Auditorio Medicorum, horis consuetis,

Ad Diem Junii M DC LXXXV.

JENÆ,
Literis KREBSIANIS.

Proœmium.

CLauſo theatro meminiſſe tamen licet actuum habitorum, ſeu lugubre exemplum, ſeu lætum propoſitum fuerit. Meſſe factâ ſpicilegium nemini vertitur vitio. Idem nobis liceat circa peſtem, morborum omnium dirisſimum.

Occeperat is Anno M DC LXXIX. in Germaniâ depopulari urbes, agrosque. Inde, Viennâ Auſtriæ digrediens, in meditullium Germaniæ penetravit, Pragâ, Dresdâ, Lipſiâ, mirè quaſſatis. Quâ ſede relictâ Magdeburgum, Islebium, Northuſam, Mülhuſam, Erfurtum, exercuit, ut plura non memoremus idem experta loca.

Ibi verò tractatus plurimi & conſilia de eodem malo truculento habita, ſcripta, promulgata, neceſſario partim, partim curioſo labore, ut fruſtrà videri poſſet & actum agere, ſi de eo amplius diſſerere ſuſtineamus, poſt, quàm M. DC LXXXIV. Januario menſe eſſe deſiit & ſævire.

Ut pacis tempore de bello cogitandum eſt, & nunquam de hoſte avertendo conſultatio in republicâ eſt fruſtranea: ita nemo nobis vitio vertet, ſi de peſte agamus, quamvis, quæ ſumma Dei O. M. eſt gratia, nulla in Europâ vel Germaniâ peſtis viſenda ſit amplius; quod ut feliciter eveniat, faxit ſupremum Numen!

§. 1.

IN nullo morbo τὸ θεῖον, *divinum*, ab *Hippocrate*, licet Ethnico, primò notatum, magis occurrit, quàm in peste; An, ut digitum Dei attendant homines & Christiani, sæpè negligentes aliàs hanc curam, imò non raró ἄθεοι? Non à causâ naturali oritur morbus, & naturales tamen edit effectus. Non ab aëre corrupto, & ab aëre tamen emoritur. Optimè dispositi corripiuntur morbo, optimè curati moriuntur, & vicissim pessimè dispositi evadunt, negligentes neglective curantur, vel à morbo intacti manent & liberi. Quis non in hoc agnoscat vim superiorem dirigentem, & à tergo saltem sentiat, non casu id contigisse, vel citra τὸ θεῖον?

§. 2. Est verò & hoc peculiare, habere quid altius in recessu pestem, quàm primâ fronte pateat, sub notâ veste occultum condere habitum. Seu, ut dicamus clarius, iis visenda est symptomatibus, quæ nota, quæque manifesta sunt satis, unde jam dudum asseruêre quidam, pestem non certi morbi nomen esse, sed multis morbis, qui contagiosi sunt, & plurimos interimunt, convenire. Adeò pluribus se adsociat, vel illos potius in sui contubernium adsciscit, latentius malum. Vix enim nominari potest morbus, in humorum consistens hospitio, qui non pesti comes aliquando fuisse legatur.

§. 3. Inde jure merito universalissimus fuerit vocandus, non tam quoad individua solùm, singula exposita periculo, erumpente contagio, nisi quem Deus protexerit; quàm quoad individui partes, & morbos affligere solitos aliàs. Pestem si dixeris, omnium morborum lernam, omnium symptomatum compendium dixeris. Et maximè quoad principia vitalia id verum est, ex quo ceu fonte omnia manant & dependent reliqua.

§. 4. Sin, perspectâ ejus facie & naturâ, DEFINIRE eandem velimus, Pestis est febris malignissima & acutissima,

tiſſima, à fermento rarefactivo venenoſo, ſeminali, ſpecifico, latenter illato, & in principia vitalia ſæviente, producta.

§. 5. Genus eſt febris, morbus univerſalis, quo tertia pars hominum moritur, etiam extra peſtem. Utut enim communiter febrim & peſtem contradiſtinguant, non pauci, quod peſtis videatur invadere nec ſine febri, ſigna hujus ſe tam exactè ſemper exerant, morientibus ægris ὀρθοστάδην, ut plura non laudemus; Attamen ſi attendantur gradus intemperiei & malignitatis, facilè res expediri poteſt. Si hæc major fuerit, obſcuratur quaſi intemperies, neque tamen idcircò abeſt. Hinc & intemperiem malignisſimam, quam ipſi illi admittunt & ponunt, citra febrim eſſe poſſe vix videtur concedendum, cum ea ſit univerſalis, cum ſit, ſaltim reſpectivè, calida, cum in ſanguineâ maſsâ, quod citra febrim fieri nemo facilè perſuaſerit.

§. 6. Satis eſt, idem in peſte longè maximè, quod in omnibus malignis, eſſe attendendum. Non ſola ſpectanda intemperies, ſed malignitas ſeu mos hujus intemperiei, κακοήθεια, & quidem eſſentialis ac inſeparabilis. Commune eſt omnibus febribus malignis, ut quo major ſæpè malignitas, eò intemperies ſeu calor efferatus ſit minor, imò ad ſenſum & apparenter quaſi nullus. Neque in peſte ratio dari poteſt, ſecus ſi ſentiamus, quomodo alia peſtis ſit ſine febri, alia cum febri, utrobivis iisdem cauſis & phænomenis præſentibus.

§. 7. Quando ergò febrim malignisſimam & acutisſimam dicimus, hoc ipſo à FORMALI RATIONE differentiam ſpecificam notamus, quam & à causâ deſumpta reliqua inferunt. *Malignisſima* eſt, quia magis inſidioſa & ſubdola reliquis, quia majores ſtrages edit, & opinione citius necat, quia elementa vitalia ſubruit vel deſtructum it ἀθρόως καὶ βιαίως, magis timenda malignitate hâc, quàm intemperie. *Acutisſima* itidem eſt tum ob dicta, tum ob termi-

terminum, seu finem, & effectum causæ respondentem. Adeò enim desævit in corpora affecta, ut intra triduum necet; quod si superaverint, ad acutiores declinat, seu ad diem septimum perdurare potest, maximâ tamen cum latitudine; Et ultra hunc terminum progressa acutas denique simplices exprimit, ad decimum quartum diem & amplius exporrecta, quod in lue affectis toto die observari solet.

§. 8. Unà verò sic, vel tacentibus nobis, patefit, ubinam & in quibus partibus tanquam SUBJECTO inhæsionis sedem suam figat pestis. Non in ventriculo, nisi adæquatè, quod ibi se exerat veneni vis quoque, ubi fomitem apparat pro redintegrandis sanguine & lymphâ, quod per vasa arteriosa, per nervos illuc maturè feratur, ut ibi putetur primitus pullulare, ubi jam fructus suos venenosos exerit. Dari tamen casus non negamus, ubi per os quoque ad ventriculum contages venenosa fertur, sed non ibi requiescit, mox ulterius ad vitalem sphæram abrepta.

§. 9. Neque concinnum videtur, si divulsum spiritum vel archeum pro subjecto agnoscamus, in quem ultimatè omnis morbus resultat; sive sanguinem, sive cor hoc titulo veneremur seorsim, sine isto. Sufficienter omnia phænomena testantur, ipsi flammæ & luculæ vitali centraliter perniciem strui, & spiritibus & humoribus concurrentibus. Non enim spiritus sine humoribus, nec humores sine spiritibus, neutri citra insitam illam vitalem scintillam, sed omnes conjunctim, ut causæ sociæ & collectivè sumptæ, verbo principia vitalia afficiuntur πρώτως & principaliter. Indeque omnes partes, quæ ex hoc fonte hauriunt undas suas & vitam, secundariò & adæquatè magis pati par est.

§. 10. Sin subjectum secundarium, seu effectuum consequentium, lustremus, speciale illud geminum occurrit, quod non minimum ad pathologiam morbi facit;

unum

unum indefinitum, corpus totum, hinc inde, quorſum appellit ſanguis infectus lue, tum extrinſecus, tum intra viſcerum mœnia, ut de ventriculo ſpeciatim verum eſt, hinc & de aliis, pro carbunculis & petechiis quoque; alterum definitum, glandulæ, ſeri excipula & cribra propria, pro bubonibus, quorſum inguina, axillæ, regio pone aures ſpectant, & glandulæ ſubcutaneæ ipſæ, ſi extraordinariè bubones fabricet malum extra illa loca, uti nonnunquam viſum eſſe notatum eſt.

§. 11. Ortum peſtis & natales primos nemo adhucdum mortalium inveſtigare potuit inconcuſſis fundamentis, ut etiam ex eo aliquid divini elicere liceat, cujus effectum quidem, non minus ac venti, ſentimus luctuoſiſſimum, unde autem fluat, vel quorſum elabatur & tendat, non item. Tentabimus tamen ex cauſis ordinariis morborum eosdem arceſſere, poſt, quàm viderimus haſce à poſteriori collectas.

§. 12. Conveniunt omnes febres non minus ac alia morborum genera unâ immediatâ causâ, quâ poſitâ ponuntur, ſublatâ auferuntur. Differunt verò foco, loco, gradibus & adjunctis circumſtantiis aliis, quæ hanc, non illam efficiunt. Idem quoque de Peſte valet, cujus CAUSAM IMMEDIATAM, quoad effectus in corpore inde conſequentes, aſſeruimus fermentum rarefactivum, venenoſum, ſeminale, ſpecificum, uno verbo peſtilens, in actum quidem deductum.

§. 13. Fermentum dicimus tum à motu & activitate, tum immutatione. Quamdiu enim motum nondum ſortitur, cœteroqui diſpoſitum eſt, ut in corpore apto inducat, non tàm fermentum audit, quàm contagium, conveniens eſſentiâ, differens effectu, ſeu actuatione. Simul verò hunc infert, immutativum eſt, quod nempe humores alterat, & in ſui naturam commutat. *Rarefactivum*, quatenus calorem efferat, quamvis ob conjunctam malignitatem id non ſe exerat ſemper urentioribus facibus.

Vene-

Venenosum, quia instar aliorum venenorum in elementa vitalia sævit, eorumque destructionem seu resolutionem intentat violentam. *Seminale*, utpote multiplicativum sui & diffusivum, quod in fermentis quibusvis quoque visitur destructoriis & activioribus. Tanto magis id in vitali charactere signatis valet, unde ex massâ sanguinis corruptâ & infectâ infinita quasi consurgere possunt seminia. *Specificum*, seu sui generis, quo ab aliis differt malignis, ut maligna sit quidem, à reliquis tamen vulgaribus hoc ipso indeque fluentibus distincta. Specificum partim absolutè, quoad veneni naturam in se, partim respectivè, quoad subjectorum & effectuum diversitatem. Huc referri potest pestis non humanæ speciei, sed huic illi, ovibus, felibus, bobus funesta, qualia exempla hinc inde observantur, ob alium modum sanguinis non tam facilè in aliam speciem transeunte malo; ut non memoremus pestem segetibus & arboribus propriam, subito cum tabida membris corrupto cœli tractu miserandaque venit arboribus satisque lues & lethifer annus.

§. 14. His omnibus præcipuum pondus addit, quod fermentum hoc pestilens non oriatur à concepto veneno in humoribus, prout in febri malignâ sæpe contingit. Fieri id potest ab individuali cacochymiâ, seu labe sanguinis & seri, vel concurrentibus externis causis, sed ita ut nidum saltim struant, seminium verò conferant nullum; vel contagio & fermento simili, si ab aliis febri eâdem laborantibus morbus exuscitetur, quod cum peste habet commune. Inde duplici visenda facie est, vel σποραδικῶς, sparsim hunc illum corripiens, vel epidemia. Alia verò in peste paulò est ratio, quæ ordinariè nunquam sporadica observatur, nec epidemia ad illum morem; illato fermento debetur, non concepto in humoribus.

§. 15. Nec oritur hoc fermentum pestilens à concepto veneno in spiritibus, ut archêus faber ideam virulentam

lentam pariat, occaſione terroris panici. Non enim extra peſtem graſſantem unquam à terrore vel timore legitur genita eadem, multò minus primitus orta. Graſſante verò eâdem, id videtur quidem ſæpius, citra ullam communicationem contagis aliam, hunc illum peſte correptum, attamen ob ſubtilitatem veneni videtur, non reverà eſt idem. Formidoloſi, timidiquè & territi non ſemper corripiuntur peſte; nec audaces fortuna juvat ſemper, ut liberi maneant, quin utriusque exempla notata ſunt in contrarium. Sique hæc eveniunt nihilominus, ut frequentiſſimum id fatemur eſſe, terror tamen non tam genitricis, quàm obſtetricis munere fungitur.

§. 16. Enimverò peſtis ab illato in corpus veneno oritur ſolùm, illato extrinſecus per contagium, μίασμα fermentificum conſimile, vel mediatum, & ad diſtans magis, vel immediatum. Nec obſtat, id ſenſibus non poſſe deprehendi facilè, utut non rarò ſub nebulæ, ſeu fumi ſpecie, volitantis in aere, à quibusdam obſervatum fuerit viſum. Subtiliores ſunt atomi iſtæ ac particulæ, quàm ut ſenſum incurrant manifeſtè, quod in aliis morbis extra controverſiam quoque obſervatur, quorum fomes à contagioſo corpore inducitur.

§. 17. Hoc loco non poſſumus quin illam tangamus hypotheſin quorundam, non dari ullum aliquod contagium, morbumve contagioſum, quodque plures hoc vel illo afficiantur communi cum aliis morbo, id fieri potiùs ob frequentiam, quàm contagionem. Idem de peſte quoque aſſerunt. Aſt repugnant meritò utraque medicinæ fulcra, experientia & ratio. Mille teſtes vel vulgò proſtant, unicè per contagium, ſeu, ut presſiùs dicam, per converſationem, per applicationem veſtimentorum, per alios modos, peſtem, ne de aliis dicamus, fuiſſe propagatam. Imò hoc ſolum medium eſt, quo & ipſa multiplicetur lues, denſenturque funera, & imminui poſſit. Nec abludit ratio, modò non ex præconceptâ opinione illam

 nege-

negemus, vel illa ſupponantur, quæ non tollunt dubium.

§. 18. Dum fermentum dicimus, ſatis id clarere poteſt, unaque illuſtrari dudum aſſerta ab aliis de contagii conditione & requiſitis, eſſe id viſcoſum & volatile, id eſt ſulphureo-ſalinum, quod omnibus fermentis eſt commune, viſcidum quoad corporaturam externam magis, volatile quoad internam; viſcidum magis actu, quo adhærere poſſit, volatile potentiâ, quando à calore nativo evolvitur & ſubtiliſatur Quando ergò ponitur agens tale, ſeu corpus contagioſum, nec abludit medium, ſeu mediatum, ſeu immediatum, nec recipiens, ſubjectum diſpoſitum, omnia ſub ſupremi numinis directione, derivari peſtis & diffundi in plurima corpora poteſt. Et quod non omnes abſolutè inficiantur peſte, qui cum infectis converſantur, in dictis hiſce invenit fundamentum. Ordinariè enim univerſale illud periculum eſt, ſub iſtis conditionibus, etiam illis, qui ſemel iterumque jam evasêre, morbi quaſi victores.

§. 19. Si itaque cauſæ proximæ immediatæ MEDIATAM PROXIMIOREM ſubordinare velimus, hoc ipſum contagium ſufficere & exhaurire rem poteſt. Pro diverſo reſpectu immediata evadit, quando in actum deducitur, communicatur humoribus vitalibus, & proprium, individuale redditur; Mediata verò proximior eſt, ut communis ſe habens, ut mediata adhuc, nec dum ad illum gradum activitatis evecta. Idque concipi ſatis aptè poteſt, ſi penſitemus vel halitum, vel ſudorem infecti corporis, utcunque applicatum, ut migrare in aliud queat. Unctuoſitas illa viſcedinem præ ſe fert, unde nec difflari in auras & annihilari tam facilè poteſt. Quæcunque hinc corpora mediata magis apta nata ſunt, quibus unctuoſitas illa halituoſa, udor, ſudorque adhærere & inſinuari penitiùs poſſit, ut veſtimenta quæcunque, maximè pellicea, illa quoque magis viſuntur malum inferre etiam planè inſciis & audacisſimis.

§. 20.

§. 20. Duo hîc inter alia disquiri merentur, qualenam sit venenum ulterius hoc pestilens, & unde suam mutuetur originem, vel affinitatem. Illud optimè determinare poterimus, si comparemus inter se similia, quorum eadem est ratio, venenum pestilens cum venenis aliis, quæ triplicis, quoad materiam, in universum sunt generis, vegetabilia, animalia & mineralia. Illa cumprimis vaporositate narcoticâ, hæc corrosivitate, media fermentificâ vi infamia sunt. Ast in peste affectis non uniusmodi sunt phænomena conspicua, aliis in somnum abreptis, aliis vigilantibus, his bubonibus, aliis carbunculis affectis, ut plura non huc arcessamus. Ex quo efficitur, in omni quidem peste esse venenum fermentificum malignum, utpote in subjecto animali reperibile, quod per se quoque subruere vitam aptum satis est, huic verò accessoria fieri reliqua, adeoque quod usquam venenosum reperiri in macrocosmo potest, id in peste dari posse, omnium venenorum apice & compendio.

§. 21. Unde verò scaturiat hoc ipsum specificum venenum, disquiri meretur, si quid aliud. Non incongruum fuerit hoc scrutari ad normam aliorum morborum, visis singularum causarum fontibus. Hanc in rem liceat nobis distinguere pestem in fientem & factam, seu genitam & propagatam. Ad fontem usque progrediendum fuerit, si rivi cujusque originem inquirere mens sit Quæ Germaniam nuper vexavit dira lues, non in Germaniâ genita fuit, sed propagata, non fiens propriè, sed facta, quamvis hoc illo loco, non inquirentibus curiosius, obscura fuerit illata contages. Hinc epidemia lues est, non facilè endemia, quod noverimus, nisi per accidens.

§. 22. Aliunde dum infertur pestis, statuendum est aliquod πȣ̃, primus locus natalis, si quidem naturalia sectemur principia; sive ille locus fuerit iterum primus, sive talis visus. Referunt enim Orientis scriptores Cairi & aliis urbibus majoribus perpetuam quasi pestem esse, un-

de diſſeminari per commercia labes poteſt haud difficulter. Aſt cum nec loci vitio eſſentiali id contingat, nec venenum morboſum connatum quaſi fuerit reliquis, ortum cum aliis morbis ſine dubio habet, ſaltim ſecundum quid, communem.

§. 23. Si dicere volumus, quid ſentiamus, peſtis origo derivanda videtur ex ipſo homine, tanquam nido morborum propriorum genuino, ita, ut ex febrium malignarum colluvie, & veneno vires ſumente hoc omnium diriſſimum enaſcatur, & hinc vires ſumat eundo, concurrentibus & velificantibus reliquis cauſarum generibus, pro ſuo modulo.

§. 24. Ne id gratis aſſeramus, penſitemus in corpore humano ex corruptis humoribus gigni malignitatem, etiam in ſanis aliàs viſis, nec enormi ſemper errore diætæ prægreſſo. Nullo quaſi non tempore malignæ febres hic illic graſſantur, etiam gradu venenoſitatis non minimo conſpicuæ, cum petechiis, imò, quod vidimus, raris licet, parotidibus, cum aliis exanthematibus. Poſito tali fermento rarefactivo febrili peſſum eunt ſeu periculum ſubeunt maximum humores vitales, unde malignitas major, minorve, ſæpe ſaltim à poſteriori progignitur. Magis igitur peſtis origo elucere poſſe videtur, ſi cum febribus malignis comparetur, quarum non minus apex eſt, quàm cum venenis aliis.

§. 25. Dari verò caſus, ubi loco minoris majorisve malignitatis maxima generari poſſit, triſtis teſtatur experientia, ſive annonæ caritatem penſitemus, & comeſta peregrina, jubente neceſſitate, potaque varia abſurda & corpori inconvenientia, unde illud vulgatum μετὰ λιμοῦ λοιμός; ſive communem omnium radicem, bellum, quod poſt ſe trahit utrumque frequentiſſimè. Quis dubitaverit exortam ſuperiori Germanico-Suecico bello ex hâc causâ non ſemel peſtem, & in Germaniâ natam primitus, accedentibus cumprimis reliquarum cauſarum votis, obſtetricantibus

tibus contagio, & triſtibus caſibus aliis? Facit huc negle-ctus morbus, ſive per incuriam, ſeu potius per paupertatem, uno hoſpitio degentibus pluribus, converſantibus domeſticis, non minus ac aliis, cum ægrotis promiſcuè, ut taceam neglectam purificationem conclavium, veſtimentorum & ſimilium, quibus provehi ulterius μιάσματα poſſunt. Adeoque & hoc loco ex quibus vivimus & nutrimur, ex iisdem morimur.

§. 26. Semel hinc ad gradum & ſphæram illam ſummam morbus perductus, nec domitus, vel agnitus, continuatur facilè, & deſævit in alios, etiam diſſitiſſimos, perlatâ illuc per commercia labe contagioſâ, & archéo in ſui perniciem ovula illa peſtifera, ut ſic loquamur, excludente fotu & calore ſuo, vero hydræ Lernææ exemplo. Ita incautos corripit, & prius ſæpe necat, quàm cognoverint ſe ab hoſte cæſos vel impetitos. Diffuſivus enim calor & activus eſt, receptum ſecum in viſcerum culinas venenum mox novis fomentis adaugens & multiplicans.

§. 27. Utut itaque & arſenicalium & aliorum venenorum virus illuſtrare peſtiferi veneni vim egregiè poſſit, ſimile tamen non eſt idem, nec per omnia quadrant inter ſe phænomena aſſumpti in corpus veneni iſtius & peſtis. Eſt in corpore id ipſum omne, quod extrinſecus arceſſis, modò fermentum corruptivum vitales humores immutet. Quid enim ſunt carbunculi, quàm ſummus inflammationis à ſanguinis acrioris eccentrici ςάσει gradus? Quid bubones, quàm tumores glandularum à ſero acriori ſtagnante, nec decenter promoto? Quid petechiæ, quàm ſtigmata conceptæ uredinis malignæ, ut plura non laudemus?

§. 28. Et unde, quæſo, tantum virus arſenicale, napellinum, mercuriale, aliudve derivari poſſet, ne effectum diverſum urgeamus? Quin obſervatum potius nunquam eſt, illis locis, ubi ſcaptenſulis ſuis mephitis illa venenoſa ſpirat, vel effoditur & tractatur elaboraturque arſeni-

 cum,

cum, ejusque minera & ſpecies, peſtem inde exortam, ſed contrarium potius, loca illa, cæteris paribus, magis à peſtilenti infectione liberiora eſſe, & eatenus ſalubriora. Præſtò ſunt in corpore ſalia, præſtò ſulphur, præſens calor, ſummè activa ſingula, & evolvenda in ſublimiorem morboſam orbitam, per naturam, extraneo fermento laudato illato & ferociente.

§. 29. Ex Rebus Naturalibus facere huc poſſunt, ſed remotè admodum, Temperamentum bilioſius, & ſalibus magis fœta alia, ut & Habitus Corporis, ſeu ſqualidus, ſeu obeſior, quatenus vel fomitem invenit contages majorem, ut deſtructiva ſpicula infigere & accendere præſentius poſſit, vel tranſpiratio citatior magis actuat obvium *μίασμα*. Eadem ratio eſt Ætatis juvenilis. Omnia hæc parum vel nihil ad peſtem producendam, vel inferendam potius, conferunt, niſi quatenus ad privatam peſtem, febres malignas puto, corpus aptius monſtrant, inde & ad publicam, noſtram hancce, mage diſpoſitum.

§. 30. Si enim illam tantummodò peſtem publicam habere velimus, quæ univerſali aeris infectione ſit infamis; privatam, quæ ſalvâ aeris puritate graſſatur, non dubitaverim aſſerere, talem omninò non dari. Eſt in perpetuo motu aer non minus ac aqua, idque tantò magis, quo ſubtilius & levius eſt elementum, facillimè agitabilis. Privatam potius dicimus, quæ, ut *Pſaltes* canit, in tenebris graſſatur, i. e. inſidiosè hunc illum, nemine advertente quaſi, vel tamen non tam manifeſtè, corripit. Publicam, quæ in meridie, id eſt, palàm, aperto marte, publicitus vaſtat, & ſtragem edit publicam, ut prior illa, ſub febrium malignarum nomine veniens, privatam.

§. 31. Et hîc locus eſt differendi quoque de causâ peſtis aſtrali. Vulgus aſtrologorum non minus ac aliorum hoc ſibi habet perſuaſiſſimum, peſtem inferri ab aſtris, ab infauſtis aſpectibus, ſignis, ecclipſibus, conjunctionibus,

bus, quadraturis, oppositionibus planetarum & fixarum. Quasi purissima sidera, igneæ naturæ & lucidæ, pestis seminariis toto cœlo adversæ, hanc humano generi inspirent labem. Sanè tum hoc in passu, tum aliis similibus mirandum est, Christianos non averti posse ab Ethnicâ Chaldæorum superstitione, & astra incusare innoxia, non advertentes astrorum Dominum, quem illi ignorabant. Summa & dolenda hæc est idololatria, modò præconceptis opinionibus animus vacet. Annon enim, per Deum immortalem, ipsissimos Ethnicorum Deos, Saturnum, Jovem, Martem, Apollinem, Venerem, Mercurium, Dianam in solium numinis locamus hoc ipso, dum effectus adscribimus ipsis planè non convenientes.

§. 32. Habet suum usum ut aliàs, sic & in medicâ arte astronomia non minimum, quatenus vita macrocosmi & microcosmi in calido & humido consistit, hocque ab illo modificatur & alteratur suo modo; sed remotius, nec nisi archéo harum illarumve partium vacillante, unde humidum vitale imperium exuit aliquatenus, & alienum sequitur. Alia longè in peste est ratio. Inconvenientius adhuc fuerit, si universalem illum afflatum pestiferum, quem putant, certis locis fœnerari velimus, quod dominentur & præsint his illis climatibus, velut Patroni, certa signa Zodiaci, mirum quod non planetæ, quorum vota longè majora sunt. Sed omnibus imperitare horum erat.

§. 33. Quod itaque AEREM concernit, ratum illud per hodiernam experientiam accuratam est & manet, contagium pestilens non hærere immediatè in aere solo, quamvis contagii vehiculo, ab eoque dependere, quod satis tractus morbi declarat, non tam illuc latus, quò aer, quàm effluvia. Negari tamen nequit, & alterum experimentum, aerem his illis locis motum, frigidum & siccum, cumprimis Aquilone spirante, pestem simul ac semel mensibus hybernis sustulisse; humidiori verò & austrino statu

magis

magis ſæviiſſe eandem. Ex quo illud colligitur, habere inter ſe quandam communionem aerem, & auram peſtilentem, ut & propagari ab eo magis, & extingui, jubente quidem ſupremo numine, poſſit. Neque tamen promiſcuè aere frigido emoritur peſtis, ſed gradu intenſiori gaudens, ut & in eo τὸ θεῖον deprehendere liceat manifeſtè.

§. 34. Cibus & Potus quomodo ad peſtem gignendam concurrant, jam adduximus, eâdem verò graſſante ſæpenumero occaſionalem cauſam & hæc conſtituunt, ſive defectu exhauriatur corpus viribus, ut reſiſtere minus poſſit; ſive exceſſu accumuletur cacochymia, gravato ſic corpore & ad reſiſtendum minus apto archéo. Panis calidi uſu viſum fuit non rarò attractum quaſi μίασμα peſtilens & in corpus derivatum. Æſtivo tempore fructus ætatem non ferentes, largius comeſti, dum cacochymiam congerunt, corpus ad ſuſcipiendum contagium magis aptant. Facit verò victus ratio & alia in cauſarum morbificarum claſſe ambulantia etiam illo pacto ad peſtis productionem, quatenus morbos alios in corpus inferunt, quorum conſortio peſtis apprimè gaudet. Et hæc ratio quoque eſſe poteſt, cur tempore peſtis reliqui morbi omnes quaſi ſileant, quod nempe & aeris ſtatus ſuo modo concurrat, & inde hic potius tunc temporis, quàm alius quivis foveatur; quique ex individuali vitio oboriuntur, acceſſione contagii in peſtem abeant, quam comitem adſciverant, morbo, ceu lumine, majori obſcurante minorem.

§. 35. Idem valet de aliis quoque. Somnus & Vigiliæ invitant morbum remotius, quatenus exorbitationem archéi inferunt & principiorum vitalium. Motus nimius laſſando; Quies torporem inferendo ſpiritibus conferre aliquid poteſt, per accidens & ſecundariò, quod de omnibus ſimilibus valet, ut Excretis nimiis utilibus, Retentis oneroſis inutilibus. Utque maxima vis eſt ſpirituum in tutandis vel deſerendis corporis viri-

viribus; ita Affectus quivis Animi graviores huc faciunt, maximè qui à circumferentiâ ad centrum rapiunt humores, ut stationes suas deserant excubitores extremorum, hostique fugâ suâ liberiorem nidulationem concedant. Puerperæ, gravidæ, menstruatæ facilius vel corripi solent, vel correptæ interire, quod muniis debitis præesse minus possit tunc archeus, in rapinam morbi facilius cedens.

§. 36. Tacemus, quæ de sagis, carnificibus, libitinariis recensentur, quod exectis carbunculis & bubonibus augere funera vel pestem excitare dicantur nonnunquam. Illa enim vel seminium ipsum fermentificum ita aptant, ut affici prætereuntes per naturam veneni possint, vel ex pacto diabolico etiam ludicra adhibentes nocent tamen, armantes sic hostem capitalem, ut nocere possit infra hominis quasi potentiam hoc experimento positus, modò ipse velit, nec dedat sese aliosve illius libidini, in quantum superior vis permittit.

§. 37. Operæ pretium fuerit etiam Differentias pestis lustrâsse breviter. Quamvis verò non unius videatur generis esse sæpe, sed aliquid novum, insolitum, & prius non visum in hâc illâ occurrere; attamen eandem ludit fabulam pestis, ac morbi alii quivis. Imò longè distinctius noscenda, quo arctioribus acutiei, & brevioris durationis, causarumque includitur terminis. Quæcunque occurrunt differentiæ, unicè propemodum fuerint desumendæ ratione *subjecti* tum individualis & totius, tum particularis, hujus vel illius membri. Idem agens morbosum diversa effecta ac phænomena sortitur hoc loco, non quod tot species sint distincti veneni, tot causæ lædentes diversæ, & frequenter sibi velut è diametro opposita symptomata; sed quod tot modi sanguinis, tot modi fermentorum modificatorum, tot partes suscipientes virulentum seminium.

§. 38. Signa ergò spectemus potius, quibus de-

prehendi bestia insatiabilis possit, tanquam ex ungue leo. ESSENTIALE pestis est malignitas summa, acuties summa, contagium summum, quæ tria se invicem ponunt & illustrant, sub febris larvâ conspicua. Quæcunque enim febrium malignarum sunt signa, eadem & pestis, cum quâdam tamen differentiâ specificâ. Sunt enim hæc vel communia, vel diversa, seu potius specifica & propria. *Communia* sunt, ægrum corripi horrore levi, imò levissimo etiam sæpe, nonnunquam etiam majori paulò; insequi *δυσπαρέστησιν, ἀνωμαλίαν, inæqualitatem*, quæ malignitatis est propria, signa sibi non correspondentia, calorem subdolum, pulsum celerem vel frequentem, dolorem capitis, anxietatem, respirationem difficilem, vires dejectas, sitim, vel etiam ejus defectum, prostratum appetitum ciborum, vigilias, in aliis somnolentiam, deliria & alia.

§. 39. Hæc omnia, quæ instar aliorum esse queunt, communia habet pestis cum sui generis febribus malignis, sed gradu intensiori & peculiari charactere sigillata. A priori quidem, si communiter jam grassetur morbus, quocunque quis corripiatur symptomate, pestem esse cogitet, vel latentem præcaveat ac attendat, etiamsi vel ipse sibi sic satis valere videatur, viribus aliisque actionibus apparenter adhuc sibi constantibus, tanto celerius hinc dejiciendis. Sin aliunde illata vestimenta, suspecti ingressi ex loco vicino aliove infecto occasionem dederint, insidiosi hostis conjecturam facere oportet. Si prius feratur mortuus æger, quàm ægrotans, saltim periculosè; si morbus terminum servet acutissimæ pestis proprium, intra triduum vel quatriduum ad summum necet, mox abeat ad plures, quanquam inducias videatur largiri & moram trahere aliquam, iidemque communi strage & sorte decumbendi eâdem intereant, vel si aliam experiantur paulò fortunam, dilato ad dies plures morbo, eundem tamen postea offerant, pestem esse arguendum est.

§. 40. Confirmant idem exanthemata majora & minora,

nora, seri & sanguinis corrupti & infecti characterem præ se ferentia, bubones, carbunculi, petechiæ, serius ocyus erumpentia, quæ essentiam consequuntur magis quàm constituunt. Plurimi enim moriuntur prius, quàm feralem præconem morbus ad extimam vestem miserit, unde non valet, nullus in corpore repertus fuit bubo, nullus carbunculus; Ergò non peste mortuus fuit æger. Vis morbi sæpè major est, ut prius necet, & vitalem flammam subruat, quàm erumpat in nervum foràs.

§. 41. Speciatim hanc illam partem sedem esse furentis veneni illuc amandati, ex locis affectis patet. Ubi dolor, tumor, læsio actionum, ibi morbus, non radicaliter puta, sed per κοινωνίαν, adæquatè. Vomitus, ophthalmia, mictus cruentus, alvi fluxus, dysenteria, motus convulsivi, cardialgia, deliria, & nulla non alia id satis edocent. Non aliter ac ignis, quocunque loco arserit, celari nescit, sed furit, desævit, pessundat, convertens in sui naturam obvia objecta quælibet, & impertiens nomen suum cum substantiâ. Bubones glandulis insidentes exterius magis prominent, carbunculi non solùm in corporis superficie, sed & interius visi sæviisse, causa sæpe symptomatum sese magis exerentium. Causæ reliquæ humorales stant post principia, passivè se magis habentes, immutatione ipsis inductâ potius, quàm inde derivatâ.

§. 42. Quod respectiva & PROGNOSTICA signa concernit, verè hîc valet illud Hippocraticum: In morbis acutis non est certa prædictio vel salutis vel mortis, puta quamdiu proportio archei & morbi mensurari curatius nequit. Hic omnibus contrà atrox, funestus, lethalis est, quo plurimi moriuntur, pauci evadunt. Et illi quidem pessimè degunt, qui mitissimè habere se putant, latet enim anguis in herbâ, & tantò sævior morbus, quò magis ipsum mali sensum archeo demit. Una salus in displosione veneni in corpus hausti, quod per insensibilem transpirationem raro, frequentius per sudorem fit, & καἰ' ἀπόςασιν per

bubones, unum vel plures, locis ignobilioribus erumpentes.

§. 43. Æſtimandi hi ſunt eruptione maturâ, protuberantiâ, colore, more, εὐφορία, numero, morâ decenti, & aliis. Diſſipantur nonnunquam per bezoardica; qui ſuppurantur, poſt hos meliores; pravi duri, rebelles, ſcirrhoſi, quique non levant. Meliores hi carbunculis, utrisque ſæpe non cedunt maculæ. Ex his fundamentis omnes ſunt dijudicandi, unde mali quoque & bubones & carbunculi ſenſim areſcentes, colore livido vel nigricante viſendi, ut naturali ſtatui propiores contrà habent.

§. 44. Vitalis facultas benè habens in pulſu, reſpiratione & calore, etiamſi p. n. & febrili, viribusque, benè ſperare jubet, cæteris tamen paribus. Neque enim pulſus naturali reverà ſimilis, de quo in vulgus abiit proverbium, facilè occurrit in peſte, eâdemve malignius decumbentibus. Æqualis, celer & magnus melior eſt longè frequenti, debili, vel raro quoque. Somnolentia, vigiliæ, deliria, medio modo ſe habent; motus convulſivi peſſimi. Appetitus bonus viſus vix aliquid boni notat; ſitis præſens melior eſt abſente, vomitus, alvi fluxus, ardores, cardialgia, anxietas, inquietudo utplurimum malè cedunt. Hæmorrhagia ob acrimoniam venenoſam raro critica eſt, frequentius ſymptomatica & peſſima. Pejor vomitus & mictus cruentus, deſperatum ſignum.

§. 45. Videas tamen mori frequenter cum optimis ſignis, citra apparatum horum illorumve ſymptomatum obviorum. Nec quartanarii, lue venereâ, ſcabie infecti adeò tuti ſunt, quamvis excernicula feri ichoreſcentis facilius monſtrent viam archeo, quod & de fonticulis valet. Animi deliquia, frigus extremorum, excreta per alvum vel os fœtida, nigricantia, peſſimum præbent omen. Reliqua cum febribus malignis ſunt communia magis, quo loco & æſtimanda βαρυκοΐα, bonum ſignum, ſi cætera conſentiant.

§. 46. *Tempus eventus* morbi ſibi relicti ordinariè

eſt

est breve. Si tertium vel quartum diem superaverit æger, morbus in peracutos abit; sin septimum, in acutos, & sic porrò, non quidem absolutâ spe evadendi & certæ jam exurgentis salutis, sed respectivâ tamen, melius armato & subsistere discente archeo. Visuntur tamen plures mori etiam citius, partim violentiâ morbi tam heroici, si ita vocandus est, partim fallaciâ, cum initium haud raro putetur, qui finis est. Sin terminum acutarum, seu quatuordecim dies supergressus fuerit, quod tamen quoad bubones ferè magis valet, etiam longius productos, roborato archeo, etiam ad quadragesimum nonnunquam producitur.

§. 47. Terminatur ad *mortem* resolutione magis, quàm suffocatione, subrutis principiis vitalibus, & fatiscentibus viribus, ne putante sæpè ægro, levissimo fato abrepto. Ad *salutem* disjecto veneno, vel per ἀπόςασιν ad littus corporis ejecto. Spes dubia certâ pernicie potior est. Melius est bubonem, quàm sudorem morticinum erumpere, modò archeus par sit ferendo oneri, & oppugnando hosti, in cujus robore, favente Deo, unica salus & vitæ spes inchoandæ residet.

§. 48. Restat potissimum CURATIO, tum præservandæ, tum actu tollendæ pesti intenta. Turpius ejicitur quàm non admittitur & hic hostis, unde prima semper hujus adhibenda est cura, ne morbus accedat & impetat hunc vel illum seu locum, seu hominem; altera, ut in primâ herbâ suffocetur. Præservationis omne fundamentum, si causas naturales, post Deum, attendamus, consistit in contagii amotione. Cùm enim morbus sit omnium contagiosissimus, omnia illa quæ mediatè vel immetè illud continent, ac inferre possunt, quantum licet, vitanda sunt.

§. 49. Optima hinc est fuga, quorum non interest ratione officii & conscientiæ remanere, & prius quidem id facere debent, quàm ipsi jam seminia hauserint conta-

gis, & sibi & aliis nocituri magis. Optimum, ut commercia interdicantur publica cum infectis locis, nec admittantur ex urbe, domo, pago, lue hâc laborante, quæcunque, nisi indubitatâ fide, morbum penitus sublatum, nec superesse ullum seminium. Et quæ perferenda nihilominus fuerint, ut literæ, prius igne & suffitibus expiare fas est. Utut enim ex domibus non infectis nullum sit periculum timendum, in dubio tamen & hîc tutiorem sequimur viam.

§. 50. Utque eò melius caveantur hæc μιάσματα, unicè ex infectis ægris oriunda, non tantùm corpora materiata arcenda sunt, cumprimis vestimenta, sudore venenoso infectorum ipso, vel effluviis tamen similibus, imbuta, imò quoque bruta, feles, & homines ipsi eâdem domo versati; sed & commune omnium pabulum aër tutandus & corrigendus est.

§. 51. Proximum enim est, cum, illatâ in civitatem labe, (aliàs enim id frustrà fuerit,) non tàm exactè caveri possint omnia, quin ipse aër vehiculum fiat, in proxima loca deferens seminia venenosa, ut illa studiosè adhibeantur, quæ infringere ac annihilare eadem, sicque præservare sanos, contrà ea verò armare & roborare archeum norunt. Ita ignis est destructor seminum genuinus & certissimus, consumens eadem penitus, ex quibuscunque demum focus struatur. Omnia enim φλογιστὰ pollent sulphure & sale volatili acidove. Hinc suffitus sicci ex iisdem, pulvere pyrio & similibus; humidi verò ex ✢to simpl. rutaceo, bezoardico, lateribus affuso, modò non affectus pectoris, asthma, tussis, aliaque horum usum contraindicent, eximii sunt.

§. 52. Hæc uti aërem ipsum in motum cient & disjiciunt inhærentes moleculas, unà vero putredini, & verminosæ quidem ipsi, sunt contraria, archeo amica; ita amuletis solis minus fidendum est. Quamvis enim ☿ius appensus vivus, rad. colchici, magnes ⚯calis, camphora, trochi-

trochiſci de bufonibus, xenexta &c. effluviis ſuis poſſint aërem alterare, & lymphæ torporem excutere, ne στάσιν peſtiferam concipiat tàm promptè; major tamen laus debetur internis, ut ſi maſticentur ore coſtus arab. myrrha, balſamum vitæ genuinum, rad. carlinæ, angelicæ, zedoariæ, vel aſſumantur ♁i bezoardicus, eſſentia bezoard. ♁ bezoardicum, pulveres præſervativi ex bezoardicis aliaque. Et in his quidem illud obſervandum fuerit, ut, cum maxima pars pauperum ſit, pretio non excedant, & diſtribui inter plures poſſint, & variis formis aptari. Talis eſt pulvis præſervativus noſter, ex *ſpec. liberant. ſ. al. rad. angel. zedoar. carlin. contrajerv. cort. citr. bol. armen. myrrh. elect.* ex quo etiam omitti contrajerva & coſtus arab. addi poteſt, indeque parari electuarium, rotulæ & alia. Tacemus *pilulas antipeſtilentiales de tribus, elixir. propriet. camphor. theriacale, bezoardicum,* vel ſolâ mixtione tale reddendum, & alia hinc inde deſcripta.

§. 53. Curatio verò ex hactenus laudatis & febrim quidem reſpicere debet, more aliarum ſimilium, maximè tamen expugnando & disjiciendo fermento venenoſo occupari, (ſeu vaporoſum, ſeu corroſivum, ſeu immutativum magis fuerit in effectu) in vitalia recepto, quantum fieri poteſt, ne peſſundet eadem, ſed ſubjugetur ab archeo ac vincatur, ex quo fundamentali axiomate facile judicium de præſidiis huc quadrantibus fieri poteſt.

§. 54. Venæ Sectio nullum malignitati, quà tali, decrementum infert, nec virulentum miaſma tollit, quin ſanguinem depauperando eò majores iſti vires largitur, quò minores reddit corporis. Unde eam funeſtam experti ſunt non pauci, qui in mittendo ſanguine ſpem poſuerant non paucam. Sin febrilis calor illam urgeat & morbi genius, cum plenitudine onerosâ, cum inflammatione faucium, & ſimilibus, admitti aliquando poteſt, ſed in principio, ſed parcè, & in vaſis minoribus, urgentibus hæmorrhagiis, vel deliriis, viribus conſtantibus, circum-

ſpectis-

ſpectiſſimè. Idem dictum ſit de CUCURBITULIS cum ſcarificatione, quæ & in peſte & in febribus malignis exolevêre. Nec ſiccæ etiam dolorificæ bubonibus æquè & promiſcuè conveniunt, quod magis advocent humores, quàm digerant, vel diſſlent.

§. 55. Melius ſe gerunt ichori maligno debita VESICATORIA, tum nuchæ appoſita ac pone aures, tum brachiis & pedibus. Ita enim & revellunt ad extimam veſtem malignum humorem, & archeum admonent ſui officii, non minus, ac lympham ipſam ventilant, & torpore excuſſo in motum vitalem cient. Proſunt enim non ſolùm generali uſu ad divertendum & eliciendum venenum, ſed & ſpeciali in doloribus capitis, deliriis, convulſionibus avertendis & leniendis, in ſomnolentiâ quoque ipsâ profligandâ, probatisſimæ virtutis, in adultis & pueris ipſis, unde & directo uſu ſtatim in principio applicata ſunt ſæpe feliciter. Specialisſimum uſum præſtant eadem bubonibus apparentibus impoſita, repetita quoque pro re natâ. Sic enim correctâ στάσει emollientia hinc impoſita melius prodeſſe poſſunt.

§. 56. Habent etiam uſum ſuum ferrum & ignis ad peſtis curam. FONTICULI magni fiunt communiter ad præſervationem; aſt fidere iisdem nemo auſit. Quicquid faciunt, præſtant amandando ſenſim ichorem foràs, ne ſtagnans vitium tam facilè capiat. Inuſtio vel exciſio carbunculorum, in Viennenſi peſte uſitata, crudelis quidem eſt, & hæmorrhagiæ largioris metum incutit: aliquando tamen & hoc loco enſe reſcindendum eſt corruptum, ne pars ſincera trahatur. Omittimus ſectionem, neceſſariam pro aperiendis bubonibus maturatis, & quæ alia ex his loculis uſus ſuggerit.

§. 57. LENIENTIA & PURGANTIA aliis potioribus ſubſtant, minoris in peſte uſus. Cum enim rarò diarrhœa tunc ſit critica, ſed frequentius mala minetur, indicio corroſivitatis humorum majoris, cumprimis bilis;

contra

contrà ea verò reſpectivè melius habeant, quibus alvus adſtricta eſt, hæc quoque in praxi attendere oportet. Novimus qui ad plures dies cum ſucceſſu hanc inertiam, ſi quæ adfuit, neglexêre, vix niſi ſuppoſitoriis ſtimulatâ alvo. Satis ſit, purgantia peſti minus convenire, &, ſi horum uſus urgeat, ob adſtrictionem, ob cacochymiam, illam tamen indicationem eſſe ſecundariam, quæ primariæ alteri cedat. Quin facillimè his dejici poteſt archeus, acrimonia augeri, fermentatio intendi & ſic conſequi hypercatharſis, virium dejectio, mors ipſa. Adeoque non temerè purgandum in curandâ peſte; alia autem ratio eſt præſervationis, ubi balſamica aloëtica, quæ felicius ſumi ſolent ante cibum, & alia præſtò ſunt. Clyſteres & laudata ſuppoſitoria officium faciunt. Si quid amplius faciendum, leniora, ſennata, & benigniora ἐκκοπρωτικὰ, *extract. aloes laxat.* cum bezoardicis, *ſpec. diaſen.* ♀*reæ* &c. ſuffecerint.

§. 58. Vomitoria tutiora deprehenſa ſunt tum leniora in genere, tum inprimis ⊖lata. Illa quidem, quod biliosa amurca ſæpe in primis viis hæret, in mineram & augmentum veneni cedens, quâ per emeticum lenius ablatâ, brevi morâ, anxietas levatur, & bezoardica liberiorem operandi vim ſortiuntur. Hæc verò, quod tonum ventriculi & lymphæ reſpiciant, roborato elatere, quem citaverant, roboratâ lymphâ, quam eduxerant. Neque aliâ ratione forſan profuerint ⊖lica, à quibusdam felici empiriâ in curam peſtis adhibita. Dari tamen & hæc cum alexipharmacis aptis amant, ac non ſine cautelâ debitâ.

§. 59. Diuretica itidem directo fine minus in peſte conferunt, niſi quatenus cum alterantibus conveniunt, uti nitroſa apprimè ſe gerunt, & ex his ⦶ ♁*iatum*, *arcan. duplicat.* & ⦶ ⊖*latum*; & ardor urinæ, vel iſchuria faceſſant negotium, quod non paucis accidit, latente ſæpe intus carbunculo, ubi ▽ *cerefol.* inſtar omnium eſt, cum

D ♁*iatis*,

♃iatis, ocul. ♋ & *bezoardicis* remixta, uti & utrique intentioni communia locum habent, v. g. *essent. fulig. volat.* ⊖ *volat. succin. liq. C. C. succinat. M. S.* & alia.

§. 60. Ipsa verò SUDORIFERA, vel ex his potius BEZOARDICA, utramque absolvunt in peste paginam, interpolata cum alterantibus. Cum enim μίασμα seu fermentum venenosum salino-sulphureum, septicum, corruptorium, lymphæ maximè immersum, improportionem massæ sanguineæ, rarefactionem vitiosam & partibus glandosis στάσιν inducat, unà verò humorum vitalium & ex his scaturientium resolutio, quæ in aliis febribus malignis successivè infertur, hîc magis subitanea & violenta sit, unica ab his, sub divini numinis auspicio, salus expectanda est. Hæc enim putredini strenuè obviam eunt, partes sanguinis balsamicas tutantur, seri & sanguinis stagnationem & torporem promovent, excusso simul salino acri, corrosivo stimulo, ne vel in coagulum fatiscat, vel hîc illic restagnet in glandulis, vel ad certum aliquem locum inflammationem derivet, adeoque resolutionem sanguinis & seri quovis modo impediunt.

§. 61. Probatiora ex bezoardicis sunt ♒ *viperar. essentific. C. C. eboris*, eorumque ⊖ *volatile* probè depuratum, ne ob partes oleosas feriat caput, *liquor C. C. succinat.* & cum hoc factum *elixir propr. essentia* & ℞a *bezoardica essentificata, volatilis, mixtura simpl.* ♒ & *essentia theriacalis, electuar. Orvietan. diascord. theriac. mithridatium*, cautius tamen præ reliquis, *electuar. de ovo, theriaca cœlestis, pulvis præservativus, bezoard. Senn. Pannon. ruber, Mantuan. spec. liber. de hyacinth. mag. spin. viperar. C. C.* ♃ *diaphoret. bezoard. min.* ☍*le*, ☉*lare, flor.* ♀*ris, lap. bezoar or.* & *occ. lap. cord. Indic.* ☍ *bezoard. arcan. dupl. Mynsicht.* ▽ *flor. sambuc. bez. acac. citr. scorzon. bezoard. Rulandi, prophylact. decoct. hord. c. C. C. scorzon. flor. cord. pom. citr.* ♒ ☽ *d.* &c. non omissis nervinis *castoreo, specif. cephal. anodynisq;* ipsis, providè remixtis, habitâ distinctione symptomatum, individuorum & remedio-

mediorum ipſorum, maximè verò indicantium, nec neglectis ſymptomatibus urgentibus, quibus è ſuis fontibus ſatisfit; habitâ tamen ſemper ratione malignitatis, nec neglectis hinc vel omiſſis etiam in aliis bezoardicis.

§. 62. Danda ſunt hæc talia maturè, ad difflandum vel expugnandum fermentum venenoſum, injuncto ſudore, repetenda ſingulis tribus, ſex, octo horis. Cavendum tamen eſt, ne nimio ſudore exolvantur vires, vel parciori non excutiatur torpor ſero, vitatis extremis. Calidiora in æſtu majori & efferatione, in gravidis, rarioris texturæ corporibus & aliis minus ex uſu ſunt. Præſtat interpolare ſibi invicem temperata cum volatilibus & mediis. Urinoſa & ſimilia longè activiora acidis, non tamen promiſcuè altera alteris anteferenda. Eſt ſuus & acidis uſus in calore exuperante & rarefactione nimiâ, in hæmorrhagiis, ubi volatilia alia minoris ſunt virtutis; unde prudentiâ opus eſt, nec indifferenter omnes acidis vel volatilibus tractandi, ſed variandum pro malignitatis genio. Ita oppugnanda malignitas, ne negligamus intemperiem; ita hæc tractanda, ut potior ſemper habeatur ratio malignitatis.

§. 63. Atque ſic non omiſſis roborantibus, diluentibus vel refrænantibus, cumprimis bilem ſimul attendendo, quæ acrimoniæ illius venenoſæ characterem exprimit facillimè, nec temerè nec timidè tractandus morbus, eâdem cum febribus malignis methodo, ſed longè majori prudentiâ & vigilantiâ, nunquam fidendo fallaciſſimo hoſti. Quem in finem & externa, balſama antilœmica, litus, ex ♁ *rut. ſambuc. camphor. C.C.* ad dorſum, pulſus, tempora, cum *ſpec. pro epithem. cord.* & *aquis* appropriatis conſultò quoque applicantur.

§. 64. Verbo etiam bubonum & carbunculorum memoranda tractatio, ita ſemper obeunda, ut internis præcipuè eadem perficiatur, non neglectis externis. Bubonibus competit *empl. diachyl. ſimpl.* & *compoſ. ad bubon. Senn.*

 magnet.

magnet. catapl. ex cepis & theriacâ, ex herbis emollientibus & bezoardicis, cum *rad. cynogloss. ficubus, herb. parid.* &c. Carbunculis *emplastrum de fuligine, magnet.* per se & cum aliis. Ad defensionem verò vicinarum partium *unguent. de lithargyr. empl. defensiv.* Mittimus alia, quæ consolidationem, mundificationem, cicatrisationem, non maturandam tamen protenus, è suis fontibus procurant, ut *empl. citrinum, stict. Apostol.* &c.

§. 65. In DIÆTA AER cavendus frigidus, ut transpiratio libera continuo æquabili calore servetur integra. CIBUS & POTUS convenit tenuior. Studiosè cavendum, ne incuriâ vel negligentiâ in his vel reliquis malum increscat & superet archeum.

SOLI DEO GLORIA.

QUæ clades aliis fuerat Tibi gloria magna est,
dumque legis spicas messis opima manet.
Gloria namque obitos sequitur condigna labores,
& messis cornu divite plura dabit.

Honoris & affectus ergo scribebat
PRÆSES.

ARs cœlo vehitur, (nam sedem legit in arce
Ætherea) & donis emicat illa suis.
Nobile carpit iter, quin cœlo concipit ignes
Gratos, corque gerit de meliore luto:
Illuc qui tendit, cui terræ terrea sordent
Munera, cui melli est artis adire domum.
Celsa via est, sed celsa petit, qui scandit ad artem;
Offeret Ars niveâ præmia digna manu.
Hoc VVINTERBACHI facis & melioribus ausis
Ad nitidum properas mente manuq; decus.
Qui supponebas nulli non terga labori,
Digna artis medicæ prodis aperta tuæ.
Nam de peste locat tua Dissertatio nomen
Cœlo: Mens etenim nobilis alta petit.
Macte tuis cœptis! semper sine peste vigebit
Nomen, & in studiis (sed sine peste) vige.
Sic veteri veniet nova laus, nova gloria laudi,
Lucebitque novâ Patria luce tuâ.
*Sic fluet hic * RIVUS placidè, Pestemq; liquore,*
Tollet: stringat eum non glacialis Hiems.

* Allusio ad nomen VVinterbach.

Hisce brevibus Clarissimo Dn. Respondenti, Conterraneo æstumatissimo applaudere voluerunt

CONTERRANEI.